

PREOTULU ROMANU.

Diariu basericescu, scolasticu si literariu.

Buzele preotului voru pazi sciinti'a si lege voru cercá din gur'a lui. Malachi'a c. II. v. 7.

Cercetari in istori'a besericeii romanesci dinainte de unire.

I. Ierarhi'a besericeii romane inainte de unire,

Dupa unu síru lungu de seculi abiá in periodulu acest'a potemu vorbí despre un'a ierarhia besericésca organisata a Romaniloru din cóce de Dunare basati pre documinte demne de credinția, sí nu numai pre conjecturi mai multu séu mai puçinu cutezatórie. Anume in periodulu acest'a aflamu dejá patru metropolie sí mai multe episcopie la Romanii din cóce de Dunare. Aceste patru Metropolie sunt :

a) Metropolia Romaniei cu resiedinti'a mai antáiu in Têrgovisce, éra depre la anulu 1690 in Bucuresci.

b) Metropolia Moldovei cu resiedinti'a mai antáiu in Sucév'a din Bucovin'a, sí dupa ace'a in Iasi.

c) Metropolia laturei țierei muntenesci spre Severinu, carea astadi numai esiste.

d) Metropolia Albei-Julie pentru Romanii din Ardélu sí Ungari'a cu resiedinti'a in Alb'a-Julii'a séu Belgradu.

Metropolia Romaniei celu puçinu in têmpulu mai nou se vede a fi fostu exarchia, carei'a i erá supusa sí Metropolia Albei-Julie. Cându s'au infientiatu metropoliile aceste nu potemu scí cu tóta acurateti'a. Mai antáiu se amintescu pre la anulu 1328 in »notitia episcopatum graecorum« unde se díce : cà in têmpurile mai din urma s'au facutu in Ungrovlachi'a doi Metropoliti, dintre cari unulu tiène loculu celui din Nicomedi'a, sí se díce exarchu a tóta

Ungrovlachi'a sî a plaiurilor. Altulu se dîce Metropolitulu alu partei Ungrovlachiei sî este in loculu Amasenului. S'au facutu sî in véculu nostru Metropolitulu archiereulu Vidinului, sî altulu in Moldov'a séu négr'a Vlachia.«

Se nasce acum intrebarea, cari scaune suntu de a se întielege sub esarchatulu Ungrovlachiei sî plaiurilor, sî sub Metropoli'a partei Ungrovlachiei. Intrebarea ne este grea sî obscura, inse prelânga tóte aceste ne vomu silí a o dilucidá baremu pre câtu este cu putintîa. Capital'a cestiune in tóta intrebarea acést'a este, cumcà ce este de a se întielege sub Ungrovlachi'a, ce sub partea Ungrovlachiei, sî ce sub plaiuri. Petru Maioru in istori'a s'a besericésca partea II. §. 5. opinéza, cà sub Ungrovlachi'a este de a se întielege Transilvani'a. Nu póte inse aretá nice unu documentu, in care Transilvani'a se se numésca Ungrovlachi'a. Din contra suntu sute de documinte, in cari Romani'a se numesce Ungrovlachi'a. Ma celebrulu istoricù Hasdeu ¹⁾ demustra pâna la evidentîa, sî caus'a pentru care Romani'a a capetatu numele de Ungrovlachia. Asîa dara esarculu Ungrovlachiei sî alu plaiurilor este de a se cautá in Romani'a, precum sî Metropolitulu partei Ungrovlachiei. Sî in adevéru Metropolitulu dela Bucuresci pâna in diu'a de astadí se numesce esarchulu Ungrovlachiei. Antâiulu scaunu metropolitano-esarcalu, despre care amintesce notitî'a episcopatelorú grecesci, este dara scaunulu metropolitano-esarcalu dela Bucuresci.

Care scaunu metropolitanu este de a se întielege acum sub alu doile scaunu amintitu in acele-sî notitîe, despre care dîce, cà este alu partei Ungrovlachiei. Petru Maioru basatu pre supositiunea, cà Ungrovlachi'a nu este altu cev'a decâtu Transilvani'a, sustîene cà scaunulu metropolitanu numitu alu partei Ungrovlachiei este scaunulu metropolitanu de Alb'a-Juli'a. Inse de un'a parte amu vedîutu, cà sub Ungrovlachi'a nu este de a se întielege Transilvani'a ci Romani'a, prin urmare metropoli'a partei Ungrovlachiei nu este de a se cautá in Transilvani'a, ci in Romani'a. De alta parte déca metropolitulu Ungrovlachiei

¹⁾ Istori'a critica a Romanilorú dela pag. 35 - 44.

este Metropolitulu de Alb'a-Julia din Ardealu, precum sus-
țiene Petru Maioru, atunci cum sî de unde vine ace'a, de
Metropolitii Albei-Julie nu s'au numitu nice-odata Metro-
politi ai partei Ungrovlachiei, ci totu-de-a-un'a mai in tôte
documentele, ce le posîedemu, se numescu Metropoli ai
Belgradului? Impregîurarea acést'a este cu atâtu mai bata-
tória la ochi, cu câtu vedemu, cà celalaltu Metropolitu
esarchu amintitu in numitele notitii pâna astadi 'si pas-
tréza titulu de Metropolitu sî Esarcu alu Ungrovlachiei
sî alu plaiuriloru. Impregîurarea acést'a singura ne îndémna,
cá aire se cautamu pre Metropolitulu partei Ungrovlachiei
sî nu in Alb'a-Julí'a, sî in specie fiendu-cà Ungrovlachi'a
este identica cu Romani'a, se-lu cautamu in Romani'a. Sî
in adeveru in Romani'a aflamu, cà óre-cânduv'a episcopi'a
Remnicului a portatu titulu de Metropolia a Remnicului
sí a Noului Severinu ¹⁾, care nu póte fi alt'a decâtu Me-
tropolí'a partei Ungrovlachiei amintita in notitíele de mai
susu. In acést'a ne intaresce sî ce'a ce se dîce in Pra-
vil'a tiparita la anula 1652 la pag. 401. »De aci'a apoi s'au
facutu la Ungrovlachia, adeca in tîer'a muntenésca doi
Metropoli, inse unulu tîene locul Anghirei sî se chiama
esarcu a tóta Ungurimea sî alu Plaiului, éra altulu se
chiamu Metropolitu laturei tîerei muntenesci spre Severinu
sî locul tîenêndu alu Amasiei. Acum inse nu se chiama
acel'a Metropolitu, ci episcopu, pentru-cà suntu doi epis-
copi sub Metropolitulu tîerei muntenesci, adeca Remniculu
sí Buzeulu. Remniculu mai mare, ér' Buzeulu mai micu.
Din aceste se vede cà:

1) Esarculu Ungrovlachiei sî alu plaiuriloru este Me-
tropolitulu de astadi dela Bucuresci;

2) Metropolitulu partei Ungrovlachiei este Metropolitulu
de óre-cânduv'a alu Remnicului sî Noului Severinu.

Se nasce acum alta cestiune numai puçinu importanta,
anume cestiunea cumcà ce este de a se întielege sub cu-
vêntulu: »plaiuri« din titul'a Metropolitului esarcu alu
Ungrovlachiei sî alu plaiuriloru? Dela resolvirea cestiunei

---

¹⁾ Tach. Alex Geanoglu Lesviodacsu Ist. bas. Bucuresci 1845.

acestei'a va aterná, cà preste cari țieri se estindeá jurisdicțiunea esarca la a Metropolitului-esarcu amintitu.

Inainte de tóte avemu de observatu a) cà ținutul desemnatu prin cuvântulu »plaiuri« trebuie se fia atora de Romani'a. Acést'a pentru-cà din impregiurarea, cà in titulu de mai susu se dîce, cà este esarcu a tóta Ungrovlachi'a (va se dîca alu țierei românesci) »sî alu plaiurilor,« se vede invederatu, cà »plaiurile« au fostu cev'a diversu de Ungrovlachia, càce altumentrele ar' fî fostu superfluu a mai adauge sî cuvântulu acest'a, b) plaiurile trebuie se designeze unu ținutu locuitu de Romanii din cóce de Dunare. Acést'a se vede de acolo, cà Metropoliele aceste s'au fundatu cu invoirea imperatului Bizantinu Andronicu Paleologulu († 1328,) care desiguru nu va fî supusu esarchului Ungrovlachiei, ce erá in unu principatu micu cá Romani'a, vre-un'a țiera din colo de Dunare supusa domnirii s'ale sî c) plaiurile nu potu fî Moldov'a, parte pentru-cà Moldov'a totu acolo se numesce négr'a Valachia sî Moldov'a, parte pentru-cà in Moldov'a totu atunci se dîce, cà se-au infientiatu alta Metropolia. Déca dar' sub cuvântulu plaiuri nu se póte întielege decátu numai un'a provinciá româna din cóce de Dunare, déca provinci'a acést'a nu póte fi nice Romani'a nice Moldov'a, atunci nu ne mai remâne altu-cev'a decátu cá sub cuvântulu: plaiuri se întielegemu Transilvani'a. Singuru numirea de plaiuri data Transilvaniei se pare a fî neusitata. Inse nimene nu va dîce, cà numirea de plaiuri nu este nimerita pentru Transilvani'a, dupa-ce puține țieri suntu asîa avute de plaiuri cá sî ea. Ace'a inca este remarcabilu, cà nu se numesce plaiu, ci plaiuri, pentru-cà Ardealulu nu este unu plaiu, ci unu complexu mare de plaiuri, cari de cari mai frumóse. Afara de ace'a datin'a de a numí Transilvani'a dupa natur'a locului, mai e usitata sî in alte limbi. Chiar' numirea unghuresca Erdély se deduce dela cuvântulu erdő = munte, fiendu-cà este un'a țiera muntósa. Deosebirea intre plaiuri sî intre Erdély stá numai in ace'a, cà Erdély celu unghurescu pune mai mare pondu pre munti, éra plaiuri celu românescu mai mare pondu pre plaiurile muntîloru. Afara de ace'a istori'a ulterióra a besericei românesci ne

aréta in adeveru un'a dependentia óre-care a besericei din Ardealu dela Metropolitulu esarchu din Bucuresci numitu alu Ungrovlachiei sî alu Plaiuriloru.

Ast'feliu in Pravila la pag. 402 se dîce: Metropolitulu acest'a (alu Ungrovlachiei) are binecuvântare de hirotonisesce sî pre episcopii tíerei Ardealului din tíer'a unгурésca. Asemene in cartea numita »sintagmation« a Patriarchului Crisantu din Jerusalimu se dîce: »Archiepiscopulu Ardélului are relatiunea s'a catra metropolitulu Ungrovlachiei cá catra unu Patriarchu sî cu dreptu de esarchu.«¹⁾ Totu acést'a se vede sî din sfatuirea data de Dositeiu Patriarchulu Jerusalimului Metropolitului Atanasiu cu ocasiunea hirotonirii s'ale in Bucuresci, unde la p. 20 se dîce: cându se va întemplá vre-o indoire, se se caute la savorulu eparchiei, éra de nu se va face deslegare indoirei la savorulu eparchiei, se se caute la esarhulu obladiurei, precum este spre obladiurea eparchiei t'ale esarhu Metropolitulu Ungrovlachiei.²⁾

In urm'a acestor'a, se vede cá jurisdicțiunea Esarchului Ungrovlachiei (sî a Plaiuriloru se estindeá a) preste tóta tíer'a românesca, b) preste Ardealu, va se dîca Esarchulu Ungrovlachiei sî alu plaiuriloru éra esarchulu Romaniei sî alu Ardélului cu partile s'ale.

Se nasce acum intrebarea, cumcà cându s'a infiențiatu Metropoli'a Belgradului din Ardealu? In notitiile din cestiune de pre la anulu 1328, nu se face nice un'a amin-tire de Metropoli'a Belgradului. Din impregiurarea acést'a inse nu se póte face deductiune, nice cá pre atunci ar' fi esistatu Metropoli'a Belgradului, nice cá nu ar' fi esistatu. Asia dara tiênêndu-ne numai de notitiile aceste nu potemu aserá nice esistint'ia nice neesistint'ia Metropoliei acesteia pre la anulu 1328. Trebuie dar' se cercamu alte documente. Documente inse despre fundarea Metropoliei acesteia nu avemu de locu. Suntemu siliti prin urmare se cercamu pre alta cale vre-unu punctu óre unde, dela care se potemu face deductiune. Punctulu acest'a ni-lu aréta insusi

¹⁾ Sintagmation. Têrgoviste 1740. pag. 72.

²⁾ Vedî instructiunea data Metropolitului Atanasiu de Dositeiu Patriarchulu Jerusalimului in acte sî fragmentele pag. 249.

notițiile amintite. Considerându-le pre aceste de centru, se nasce numai decâtu întrebarea, cându este mai probabilu, că s'au fundatu Metropoli'a Belgradului, înainte de anulu 1328 alu notițieloru séu dupa anulu 1328? Fundarea unei Metropolie este unu momentu alu organizarei besericesci. Inse beseric'a are lipsa de pace, cá se se póta organisá. Acést'a ni o aréta ins'así istori'a basericei universali, carea numai in tâmpurile de pace dela Constantinu celu mare in cóce s'a potutu organisá deplinu. Beseric'a românesca in Ardealu dupa anulu 1328 numai de pace nu s'a bucuratu. Este cunoscutu, că chiar' dupa anulu acest'a s'au inceputu in extenso politic'a cea neintielépta a regiloru Ungariei, Carolu Robertu, Ludovicu I, Sigismundu spre a readuce pre Români la beserica. Cum ar' fi fostu cu potintia, că in tâmpurile aceste, cându beseric'a româna erá persecutata, ea totusí se se organizeze, creandusi Metropolie? Ea poteá fi multiamita déca 'si poteá pastrá organisatiunea ce o va fi avutu de mai înainte. Déca dara Români dupa anulu 1328 voru fi avutu Metropolia in Ardealu, atunci de abia sí o voru fi potutu pastrá prin multe greutati. Déca nu au avutu, atunci de siguru că in atari tâmpuri nu se va fi fundatu. Sí in adeveru Samuilu Clein aréta in catalogulu Metropolitiloru Belgradului, despre care va fi vorba mai la vale, că pre la anulu 1348 erá Metropolitu alu Belgradului unu Joanu. Desi póte că catalogulu acest'a este gresítu in multe privintie. Inse de acolo numai ace'a urméza, că e posibilu, că Metropolitii Belgradului nu au urmatu in ordinea ace'a in scaunulu Metropolitanu. Inse nice decâtu nu urméza, că scaunulu metropolitauu nu ar' fi esistatu.

Considerându dara de o parte, că dupa anulu 1328 nu s'a potutu infientiá metropoli'a Belgradului pentru vitregimea tâmpuriloru, de alta parte considerându că la 1348 adeca 20 de ani dupa 1328, anulu notițieloru episcopateloru grecesci aflamu déjà că Metropoli'a Belgradului esistá, potemu conchide, cumcă Metropoli'a Belgradului s'a fundatu înainte de anulu 1328, séu înainte de Metropoli'a dela Bucuresci sí a Moldovei. Determinarea mai de aprópe a tâmpului, cându s'a fundatu Metropoli'a Albei-Julie

este imposibila dupa datele istorice, ce le avem astăzi. Unu lucru este batetoriu la ochi. Anume impregiurarea ace'a, că între tóte Metropoliile românesci, singuru Metropoli'a Albei-Julie 'si are numele dela un'a cetate sî nu dela un'a tíera. Impregiurarea acést'a ne face se conchidemu, că ea este fórte vechia, deóre-ce datin'a de a dá Metropoliiloru nume dela vre-o cetate este cu multu mai vechie in beserica, decátu datin'a de a le dá nume dela vre-o tíera; ma datin'a din urma a fostu cu totulu necunoscuta tîmpuriloru antice ale besericei. Déca acum Metropoli'a de Alb'a-Julia s'a fundatu in tîmpurile cele vechi ale besericei, atunci insedaru vomu cercá dupa documinte, in cari se se determineze anulu fundarei. In tîmpurile vechi nu se fundáu Metropoliile nice prin bule papali, nice prin decrete de ale celor'alalti Patriarchi sî numai fórte raru prin legi imperatesci. Ci in tîmpurile vechi se fundáu Metropoliile prin datina, cum sî institutiunea Metropolítiloru s'a introdusu in beserica prin datina. Episcopii cetatiloru mai momentóse din mai multe cause au cáscigatu mai antáiu preferintia sî dupa ace'a sî unele drepturi preste episcopii din gîuru, sî au inceputu a se numí Metropoliti. Déca acum Metropoli'a Albei-Julie s'a fundatu in tîmpurile vechi ale besericei, sî déca pre atunci Metropoliile se fundáu de comunu prin datina, atunci nemicu nu ne impiedeca in opiniunea, că sî Metropoli'a de Alb'a-Julia s'a introdusu prin datina, sî póte că fundarea ei a statu in legatura strinsa cu insemnatatea politica a cetatei Alb'a-Julia. La totu casulu inse, ce atinge tîmpulu fundarei ei, nu potemu merge mai departe de tîmpulu, cându au inceputu a se fundá Metropolie sî prin alte tíeri. Ma impregiurarile politice nefavorabili ale Romaniloru in decursu de mai multi seculi, precum sî impregiurarea, că in tîmpurile fundarei Metropoliiloru prin alte tíeri Romanii au luatú asía puçina parte la viét'ia besericei universali, ne silesce, că nice asía departe se nu mergemu, cí se ne oprimu celu puçinu la secululu alu 8-lea, preste care abia potemu trece.

Opiniunea istoricului Petru Maioru, cumcà Metropoliile aceste voru fí esistatu sî mai inainte cá episcopie, nu este fara temeiu. In favorulu ei s'ar' poté aduce prac-

sea besericei, dupa care Metropoliile s'au facutu cam totu-de-a-un'a din episcopie dejá existente, sí inca atâtu in apusu câtu sí in resaritu.

Toti acesti trei Metropoliti i aflamu avêndu sí episcopi sufragani sí anume

a) Metropolitului Romaniei i eráu supuse cá sufragane episcopiele :

1. Dela Remnicu. Unu catalogu alu episcopiloru dela Remnicu începêndu dela anulu 1668. se afla tiparitu in acte sí fragmentele citate pag. 228—229. Têmpulu fundarei episcopatului acestui'a este necunoscutu. Atât'a este securu, cà pre têtipurile lui Mihaiu eroulu esistá dejá, deóra-ce pre atunci se amintesce Teofilu episcopulu Remnicului cá tramisu de Mihaiu la Sigismundu Batori¹⁾ Ma episcopatulu acest'a se vede a fi fostu óre-cându archiepiscopatu cu titul'a de Remnicu sí Noulu Severinu, sí inca pre la anulu 1362 se amintesce unu Atanasiu siedîndu in scaunulu Remnicului. Tach. Alex. Geanoglu Lesviodacsu. Ist. bes. Bucuresci 1845.

2. Dela Buzeu. Episcopi'a acést'a se fundá de catra Jeremi'a Patriarchulu Constantinopolei pre la anulu 1544, cându a âmblatu prin tíer'a românéscá? Unu catalogu alu episcopiloru dela Buzeu începêndu dela anulu 1668 se afla in acelesi analecte pag. 230 sí 231.

3. Dela Argisiu. Episcopi'a acést'a s'a fundatu numai la anulu 1793.

b) Metropolitului Moldovei i eráu supuse cá sufragane episcopiele :

1) Dela Romanu, fundata de principele Alesandru celu bunu in secululu alu 14-le.²⁾

2) Dela Husi.

3) Dela Radantiu, care s'a mutatu la Cernautiu, dupa-ce Bucovin'a s'a alipitu catra Austri'a. Episcopi'a acést'a inca a fostu fundata de Alesandru celu bunu, principele Moldovei.³⁾ Episcopiele sufragane Metropolitului de Alb'a-Julia din Ardealu le vomu vedé mai la vale.

1) Pray. Dissert. VII. §. 5.

2) M.ª Crusii Turco-Graecia pag. 166.

3) Cronic'a lui Urechia la Alesandru celu bunu. 4) Totu acolo.

II. Metropoli'a Albei Julie din Ardealu inainte de s. unire.

Esistint'ă Metropoliei romane de Alb'a-Juli'a (Belgradu) din Ardélu in periodulu acest'a este unu adeveru incontestabilu. Inse esistint'ă acést'a nice-decumu nu are pentru noi ace'a valóre, ce i-s'ar' paré omului, nice nu ne aduce ace'a mangaiere, ce póte cà s'ar' asteptá. Acésta pentru-cà Metropolitii nostrii pâna la unire nu au jocatú decátu un'a rola tare subordinata in istori'a patriei sí a natiunei nóstre. Ma mai cu séma pre tempulu domnirii principiloru calvinesci in Ardélu, Metropolitulu Romaniloru numai cu numele erá Metropolitu, in fapta inse erá unu vicariu intru tóte subordinatu superintendentelui calvinescu. Despre subordinatiunea acést'a vomu vorbí mai pre largu unde va fi vorb'a despre starea basericei romane in Ardélu pre têmpulu domnirii principiloru calvinesci. Pre lângá tóte aceste inse, din motivulu, cà demnitatea metropolitana in sine este un'a demnitate inalt'a, de-sî la Românií din Ardélu a fostu tare degradata de catra inimici, de alta parte din motivulu, cà nu odata s'a negatu de catra contrari esistint'ă ei, vomu lasá se urmeze ací unele urme, ce le avemu despre esistint'ă Metropoliei acesteí'a.

Urmele despre esistint'ă Metropoliei acesteí'a le aflamu parte in diplome de a le regiloru Ungariei sí ale principiloru Transilvaniei sí Romaniei, parte in carti basericesci tiparite de multe-ori la intetírea strainiloru, parte in alte documinte.

a) Urme din diplome de ale Regiloru Ungariei sí de ale principiloru Transilvaniei:

1) Un'a dintre cele mai vechi urme despre esistint'ă Metropoliei acesteí'a este diplom'a lui Mati'a Regelui Ungariei data la rogarea Metropolituluí Joanitiu in anulu 1479, prin carea scutesce pre preotii români din Maramuresiu dela platirea ori caroru taxe. In diplom'a acést'a se amin-tesce Metropolitulu Albei-Julie de dóue-ori. ¹⁾

2. Diplomele lui Vladislau regele Ungariei din anulu 1494 sí 1498, prin care recunoscú sí intarí drepturile ma-

---

¹⁾ Vedi Documinte istorice despre starea politica sí ieratica a Romaniloru din Transilvani'a Vien'a 1850 pag. 51 sí 52:

nastirei Santului Archangelu Michailu din Maramuresiu la rogarea lui Ilariu egumenulu manastirei acelei'a, ce o fundaseru doi români Balitia Voda și Dragu Mesteru. In acést'a diploma inca se amintesce Archiepiscopulu din Transilvani'a ¹⁾

3. Diplom'a lui Georgiu Rákotzi principele Ardélului datatu in 10 Octobree 1643 prin carea Simeonu Stefanu se intarí in scaunulu Metropolitanu. ²⁾

4. Diplom'a lui Joanu Constantinu Basaraba principele Romaniei, prin carea la anulu 1700 a daruitu Metropoliei Albei-Julie din alu seu un'a mosie numita a merisieniloru din judetiulu Argesiu ³⁾, precumu și un'a alta diploma a acelu'i'a pentru Metropolia Albei-Julie din anulu 1698. « ⁴⁾

b) Urme din carti rituali române tiparite uneori și prin straini luterani și calvini:

1. Cazani'a românesca tiparita la anulu 1580 pre tîmpurile lui Christoforu Batori principele Ardélului. In prefaçi'a cazaniei acestei'a archireulu Ardélului se numesce Archi-episcopu și Mitropolitu a totu Ardélului și a tiînutulu Varadului (Oradei).

2. In un'a alta cazania tiparita in Alb'a-Julii'a pre tîmpurile lui Georgiu Rákotzi la anulu 1641 Genadiu Metropolitanulu se numesce Archimetropolitu, asemenea și Orestu urmatoriulu acestu'i'a, sub care s'a tiparitu cazani'a amentita.

3. Totu sub Georgiu Rákotzi s'a tiparitu pre spesele lui un'a psaltire româna tradusa depre originalulu evreescu și unu testamentu nou. In ambe cîrtile aceste, in ce'a deantâiu in precuventare, in ce'a de a dîou'a la capetu se amintesce Simeonu Stefanu Metropolitanulu Scaunulu Belgradului. Asemene și in precuventarea molitveniculu tiparitu la anulu 1689 și la capetulu Ceaslovulu tiparitu la anulu 1696, se amintescu in celu de antâiu Varlaamu, in celu de alu doile Teofilu Metropolitanulu Belgradului.

1) Totu acolo pag. 54 și urm.

2) Totu acolo pag. 112. u.

3) Ist. bas. de Petru Maioru part. II. c. 2. §. 2.

4) Archivu pag. 453 u.

c) Alte documinte, in cari se afla urme despre Metropoli'a din cestiune:

1. Cronic'a chirotonirei Metropolitiloru nostri de catra Metropolitii Ungrovlachiei din Bucuresci. In cronic'a acést'a se amintescu mai multi Metropoliți de ai Belgradului hirotoniti in Bucuresci precum Josifu, Joasafu, Sav'a, Varlaamu.

2. In unu actu oficiosu a Metropolitulu Genadiu din 4 Decembre 1628 indreptatu catra crestinii din comitatulu Huniadór'a, prin care protopopulu Janasiu din Huniadór'a i se dà potere de a judecá unele cause, amintitulu Genadiu se numesce pre sine in limb'a slovéna Mitropolitulu Belgradului.

Ma pâna in diu'a de astadi se pastréza sigilulu oficiosu alu Metropolitiloru Belgradului in archivulu Metropolitanu din Blasiu, in care Metropolitulu se numesce Metropolitulu alu Begradului. Asemene in antimisele binecuvéntate de Metropolitii Sav'a sî Varlaamu, ambii se numescu Metropoliți ai Belgradului. ¹⁾

(Va urmá.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dr. Gram'a.

Studia din Dreptulu canonicu.

Impiedimentulu ordului si alu profesiunei monachali.

(Urmare.)

Cá impiedimentulu legaturei de casatoriá e de a se considerá sî impiedimentulu ordului sî alu profesiunei monachali, cari asemene esistu atâtu in beseric'a apuséna câtu sî in cea resariténa cu unele diferintje, ce altu-cumu suntu mai multu numai disciplinarie. In beseric'a orientale in genere casatori'a preotiloru — ipodiaconiloru, diaconiloru sî presbiteriloru inainte de susceperea orduriloru este concesa, sî déca acesti'a s'au casatoritu cu persóne pre cari nu le

¹⁾ Petru Maioru in ist. bas. pag. 158 dice a fi vediutu insus. antimise de aceste in unele baserici din Protopopiatulu Gurgiului

eschidu canónele — potu contenuá usulu casatoriei inchiatae sí dupa susceperea orduriloru, numai cei ce se inaltăa la episcopátu au se se desparta de muierile loru sí acestea séu se intre in monastire séu se promita cá voru traí in castitate. ¹⁾

1. Din disciplin'a vechia a besericei in genere se sustiène, cumcà ordulu nu a esistatu totu-de-a-un'a cá impiedimentu nemicitoriu de casatoria ²⁾ bá unii canonisti pâna sí in tempurile mai de incóce s'au sêmtitu indemnati a sustiéné cá celu puçinu in beseric'a orientale ar' esistá sí acum'a numai cá impiedimentu impiedecatoriu de casatoria, de unde sí legile civili in cea mai mare parte pre cei nascuti din casatori'a inchiata dupa susceperea orduriloru i considera de legitimi ³⁾, dreptu ce nu se póte incontestabile sustiéné cá óre acestu obiectu firear' cu totulu delaturatu depre terenulu de disputa alu canonistiloru, de óra-ce in pracsă beseric'a greco-orientala nu sustiène categoricu — neci nu considera preste totu de neligitimi pruncii aceluor preoti, cari, morindule muierile cele de antâiu séu ordinati cá celibi — se lasa de preotia — sí se casatorescu a dóu'a óra. Cu tóte acestea pluralitatea canonistiloru sustiène cumcà ordurile mai mari dela subdiaconatu in susu — nu numai in beseric'a apuséna de la seclulu XII incóce ci sí in ce'a resariténa in genere ⁴⁾ sí in cea greco-orientale in specie ⁵⁾ constituescu impiedimentu nemicitoriu de casatoria. Acest'a, fara de a reproduce tectulu ⁶⁾ multeluor canóne orientali

---

¹⁾ Conf. §. 157—158. sí Siagun'a o. c. §. 91. 158, 177, 178, Prav. cp. XI. Instructiunea s. congreg. de prop. fid. data acrhiepiscopului de Alb'a-Julha sí Fagarasiu la 28 jun. 1858 in act. concil. prov. I. p. 281. sí u. despre continentia clericiloru.

²⁾ Conf. §. 157. cu esplic. c. 5, VI. de unde se vede cá pâna la aducerea acestui canonu eráu sí preoti casatoriti a dóu'a óra.

³⁾ Conf. §. 157. Relative la cestiunea acést'a se potu vedé la Vering o. c. (§. 1. 96. n. 1) p. 737.

⁴⁾ Concil. Trident. Ses. XXIV. can. 9. de sacr. matrim. Szi-lágyi Enchiridion juris eccles. or. cath. II. §. 101. Ratiu o. c. §. 35. b).

⁵⁾ Siagun'a o. c. §. 91, 105.

⁶⁾ Can. 26. apost. 1. neoces. c. 3, 6. Trul. can. 17, 26. apost. 1. neoces. 3, 6. VI. 12. S. Vasil. Prav. cap. LXI, LXXXI. sí CXXIV.

ni se pare a-o poté sustîné atâtu cu pracs'a contenua a besericeii universali, câtu sî cu ace'a impregiurare cã sântulu Vasiliu casatori'a preotîloru inchiata dupa primirea orduriloru nu numai cã o dîce oprita de totu, cí sî fara de lege cã sî casatori'a celoru calugariti, pre cari i considera cã pre curvari sî nunt'a loru se se desfaça cãci nu e numai nelegiuita cí sî osëndita, éra Pravil'a in cp. CXXIV. pre preotii casatoriti adóu'a óra i considera de eretici cã sî pre monachii casatoriti sî can. 3 Trulanu nunt'a loru o dîce nunta fara de lege; deci dupa ce legea in genere sî canónele in specie concedîndu clericiloru casatori'a, numai una data inainte de chirotonire — apriatu opresce atâtu casatori'a adóu'a câtu sî casatori'a dupa ordinare, — urméza cã casatori'a adóu'a a preotîloru sî casatori'a dupa ordinare se numera iutre nuntele fara de lege sî nefarie, cari nu suntu valide cí nule.

Cumcã casatori'a preotîloru dupa ordinare si adóu'a casatoria este oprita aréta sî vechii canonisti orientali, dintre cari Balsamone aréta cã preotulu chirotonitu nu póte luá muiere pre lege sî Aristenu cã preotulu de s'a casatoritu dupa chirotonía se se desparta de muierea s'a; in acestu intîlesu au dispusu sî legile civili incepëndu dela Justinianu ¹⁾ Constantinu Pogonatu in conciliu Trulanu sî altii succesivi sî in acestu intîlesu s'au dechiaratu Benedictu XIV, carele in constitutiunea „Eo quamvis tempore“ dîce cã ar' fî unu mare scandalu a dispensá usíoru dela acestu impiedimentu, dupace sî la orientali suntu nule casatoriele preotîloru inchiate dupa ordinare, éra in constitutiunea „Etsi pastoralis“ dispune cã indata ce carev'a preotu s'ar' casatorí dupa ordinare, se se depuna, de-órece atare casatoria o dechiara de nula; ba sî insesi sínódele particulare ale orientaliloru sî epii greco-orientali sustînú cum-cã ordurile mai mari constituescu impiedimentu nemicitoriu de casatoria.²⁾

Din cele produse apriatu se vede asîa dara cumcã ordulu dela subdiaconatu in susu este impiedimentu nemicitoriu

¹⁾ Nov. VI, XXII, CXXIII.

²⁾ Sin rutenu de Zamoscia din 1720 si maroniticu din 1736. metropolitulu Romaniei in proscieriua elementelor de dreptulu canonicu de Siagun'a la Szilágyi o. c. §. 101. p. 430.

toriu de casatoria ¹⁾ că și casatori'a inchiata dupa ordinare nu numai că e nula și nemicita ci se și piedepsece cu degradare, depunere și pierderea beneficiului. ²⁾ Ordul este impedimentu de dreptuln comune, încatu dupa ordinare casatori'a e oprita tuturoru preotiloru, dar' fiendu-că constituirea acestui impedimentu 'si are base numai in legea ecles. positiva, de ace'a in casuri grave și de mare urgentia se pôte dispensá și dreptulu de a dispensá in beseric'a apuséna 'lu are sênguru pontificele ³⁾ carele acestu dreptu 'lu pôte esercitá nu numai in casuri singuratiche, ci și fația de tîenuturi intregi; ci cu atátu de mai mare interesu este intrebarea că cene ar' poté se eserciteze acestu dreptu in beseric'a greco-orientale!

E dreptu că eppulu dupa canonulu 38, 41 apostolicu și dupa cp. XII din pravila are potere preste tóte ale besericei și de aci s'ar' poté deduce că precumu dela alte impedimente asia și dela acest'a ar' poté dispensá eppulu, inse dupa-ce dreptulu de a dispensá in cele ce-si au basea in dreptulu comune și constituescu legea universale, cumu este și impedimentulu ordului, e obiectu disputabile, nu fara de temeiu se pôte contestá dreptulu eppului de a dispensá dela acestu impedimentu in beseric'a greco-orientale.

Dupa principiile juridice dreptulu de a dispensá convine celui'a, care a pusu legea, dela care se cere dispensatiune ⁴⁾; legea prin care s'a statoritu impedimentulu ordului e pusa prin concilie generali (și particulare ci cu valóre recunoscuta și acceptate de intréga beseric'a), de unde de sêne urméza că de la impedimentulu ordului are potere a dispensá

---

¹⁾ Se întielege de sêne că déca cenev'a ordinatu fiendu cu for-ti'a, ordinarea lui ar' fi nevalida, prin urmare nu ar' constitui impedimentu de casatoria. Schulte Handbuch d. kath. Ehrechts. p. 211. Vering. o. c. §. 196.

²⁾ c. 1. Neoces. 3. Trulan. Prav. cp. LXI, CXXIV; c. 2. D. XXVIII. Constitut. „Apostolicae sedis“ din 1869 dechiara că preotulu fara alta judecata speciale cade in escomunicatiune rezervata eppului diec. déca dupa primirea orduriloru a tentatu a inchiá casatori'a.

³⁾ Casuri suntu produse la Szeredy o. c. §. 354. și Ratiu o. c. §. 35: Obvinu și in instructiunea cit. la n. 1).

⁴⁾ Conf. §. 95.

sî in casuri speciali numai conciliulu generale, — sî in beseric'a apuséna pontificele de la care capeta facultate sî epii a dispensá in unele legi comuni, — cí in beseric'a gr. or. concilie generale nu se tíênu¹⁾ neci este capu vediutu care se aiba potestate a dispensá de la legea comune sî in specie de la unu atare impedimentu, cumu este impedimentulu ordului; de aci ar' urmá cá au se dispenseze epii au cá de la acestu impedimetu se nu se dee dispensatiune. Partea a dóu'a a alternativei nu póte stá, de-óre ce in legile umane se dá dispensatiune, sî dupa-ce conciliu generale, care se dee dispensatiune, nu se tíêne, patriarchii dispunu numai in eparchiele sî prea puçinu in patriarchatele s'ale, de-óre ce multe beserici orientali au devenítu a ff autochefale; asîa dara séu póte dispensá eppulu, cá sî in alte casuri séu cauta se fía altu organu, care se póta dispensá in legile comuni. Probabilitatea, celu puçinu unde beseric'a e autochefale — se pare a stá pre lînga ace'a parere cá acestu dreptu l'ar' avé sinodulu provinciale — carele si dispensá in tîmpurile vechie — urmându acést'a mai de aprópe dupa conciliulu generale, — au primatele besericeii. Dar' fiendu-cá sínódele provinciali in unele locuri au esítu din usu²⁾, dispensatiune s'ar' poté dá numai acolo, unde se tíênu sî unde beseric'a autochefale 'si are primatele seu. Cumcá primatele ar' avé potere a dispensá de la acestu impedimentu numai cu atât'a probabilitate s'ar' poté sustîéné incátu in beseric'a orientale nu suntu casuri rezervate — nu inse cá dóra primatii ar' avé mai mare terenu de jurisdictione³⁾. Pre acésta basa se pare a se poté proptí sî dreptulu eppiloru de a dispensá de la acestu impedimentu⁴⁾,

1) Conf. §. 73, 89, 255.

2) Conf. §. 203.

3) Conf. §. 204.

4) Parerea ni se pare a fi proptita si prin constitut. apost. sedis din beseric'a apus. conf. n. 8), inse din cerculariulu metropolitulu primat alu Romanéii datu clerului la a. 1883. (vedi observatoriulu nr. 76 a. a.), unde díce cá a deliberá preste a dóu'a casatoria a preotfloru cade in competentí'a conciliulu ecumenicu — e probabile cumcá dispensatiunea cade in competintí'a concil. ecumenicu sî póte cu facultatea acestuí'a celorualte auctoritati.

altucumu ni-ar' cautá se deducemu, cá in beseric'a greco-orientale dela acestu impedimentu nu s'ar' poté dispensá.

2. Cumcá sî votulu séu profesiunea solemnă este impedimentu asemenea nemicitoriu de casatoria atâtu in beseric'a orientale câtu sî in cea apuséna, e evidentu sî nu se póte mai multu contestá decâtu impedimentulu ordului¹⁾. In specie făcía cu beseric'a orintale canónele²⁾ dispunu cá monachii cari, dupa depunerea votului s'ar' casatori se se escomunice supunându-se la piedepsele curvariloru sî preacurvariloru; Pravil'a³⁾ dîce cá casatoriile calugariloru suntu nu numai nelegiuite cí sî osêndite sî tragu dupa sêne nemicirea lor⁴⁾. In acestu întielesu s'a dechiaratu sî sinodulu maronitîloru din 1736 sî pentru beseric'a apuséna⁵⁾ s'a edîsu anatema asupr'a acelor'a, cari ar' afirmá cá calugarii potu contrage casatoria validă⁶⁾, — făcía cu natur'a acestui impedimentu sî dispensabilitatea lui sustáu cele atinse despre impedimentulu ordului⁷⁾. E in fine de observatu cá in beseric'a apuséna pentru calugarii din ordulu Jesuitîloru sî votulu simplu constituie impedimentu nemicitoriu de casatoria.⁸⁾

(Va urmá.)

J. Papiu.

¹⁾ Conf. §. 157. conc. prov. I. T. N. C. VIII. II. h).

²⁾ C. 16. IV. sf 6. 56. S. Vas. 31. Nicef. 5. 10. sf 44. VI.

³⁾ Cp. CXXIII - CXXV.

⁴⁾ Siagun'a o. c. §. 107; 113, 11 sf 197. 9. Acest'a se pare a se poté deduce sî din regulamentulu pentru discipl. ecl. alu României cp. II. art. 29. sf u.

⁵⁾ C. 6. D. XXIV. (Nic. I. 865.) c. s. cod. (Conf. Later. I, 1123) c. 40. C. XXVII. (c. later. II. 1139); c. un. de rot. in VI. (III, 3).

⁶⁾ Trid. XXIV. c. 6. de secr. matr. c. 9. de ref. matr. Bened. XIV. de s. d. XIII, 12. 7 9. conf. concil. prov. I. (1872) T. VIII. c. I.

⁷⁾ Casuri de dispensatiune obvinu in op. cit. la n. 9. conf. sf constit. apost. sedis. cit. la n. 8).

⁸⁾ Greg. XIII. Constit. Quanto fructuosius din 1582 sî Ascendente Domino din 1584. conf. §. 325 b) d).

Marturisirea S. Vasiliu despre tradițiunea apostolica a mai multor asiedămante besericesci — rituale.

În natur'a creștinismului zace, că după-ce prin mijlocirea credinței s'ar' fi cuprinsu principale fundamentale ale legii creștinesci, — și după-ce acele ast'felu s'ar' fi saditu în spiritulu omului, de aci desvoltându-se, în felurite forme, se se manifesteze în viața estera străformându — pre acést'a pre bas'a vieții interne, pre bas'a convingerei și simțirilor cucerite în serviciulu acelei legi creștinesci.

Lucrarei acestui spiritulu viu alu creștinatatei este de a se atribui, că în viața besericeii, în organismulu ei adese ne intalnimu cu unele asiedămante, care fora de a poté dá de óresi-carev'a lege besericesca prin carea s'ar' fi introdusu, — esiste ne-conturbate se pretiuiescu și se țînu cu pietate.

Stă acést'a mai cu séma față de asiedămantele rituale-liturgice, încátu introducerea originaria, esistint'a loru în multe casuri, în prim'a linea este de a se ascrie datinei, consvetudinei întemeiate în natur'a și desvoltate din Spiritulu creștinatatei.

Și acést'a e caus'a pentru care beseric'a totu-de-a-un'a a pusu așa pondu și pretiu mare pre consvetudina legiuita creștinesca.

Originea și puterea acelei datine creștine servește de motivu basatu la adesele afirmatiuni generale, că un'a ori alt'a institutiune rituala-besericesca este din *origine apostolica*, pentru-că precându de o parte esistent'a antica a acelor'a se pôte constată, de alta parte nu se pôte precisá tîmpulu introducerii acelor'a.

Făția de unele atari asiedămante beseric'a a adoptatu principiulu statoritu de către S. Augustinu că „*ce'a-ce țîne beseric'a și nu e constituitu prin concilia, cí totu-de-a-un'a s'a observatu, cu totu dreptulu se crede că se baséza pre tradițiune apostolica.*“¹⁾

Că se aretamu că ce auctoritate au atribuitu s. parinti datinelor creștinesci antice și legiuite, — și în ce pretiu

¹⁾ De baptismo l. IV. n. 31.

au ținutu asiedământele sacre fundate numai pre atari datini, — in cele urmatórie punemu inaintea ochiloru cetitoriloru, *marturisirea S. Vasiliu.*

Acestu S. Parinte vorbindu despre purcederea Spiritului Sântu intre altele asîa scrie:

„Din dogmele sî legile besericesci (predicatiuni) conservate in beserica, unele le avemu din invetîatur'a scrisa, éra altele strapuse nóue in misteriu le-am primitu din traditiune apostolica. Ambele aceste au ace'a-sî potere spre promovarea pietatei sî nimene nu va contradíce acelor'a, cari sî numai din esperinția puçinu cunoscú institutiunile besericeii.“

„Pentru-cà déca datinele nescrise, cá pre unele de puçinu pretiu, cu nesocotintîa vatemamu evangeli'a in lucrurile cele mai deschilinite, sî inca ce e mai multu, la atare casu, predicarea (legile besericesci promulgate) o reducemu la simpl'a numire.“

„De esemplu, cá in locul principalu se amintescu ace'a ce e mai antâiu sî mai cunoscutu: cine ni-a lasatu in scrisu, cá pre acei'a cari sî-au pusú sperarea in Christosu (inceputulu catechumenatului) *cu semnulu crucei se-i insemnamu?*“, — cà la rogatiuni cu *façî'a se ne întórcemu spre resaritu*, ce scriptura ne-a invetîatu? care dintre sânti (parinti) ne-a lasatu in scrisu *cuventele invocarei* (Spiritului sântu la s. liturgia) cându se conficiéza pânea eucharistica sî pocalulu binecuvéntarei?“

Neci suntemu indestuliti cu ace'a ce commemoréza pre Apostoli sî Evangelia, cí atâtu inainte, câtu sî dupa ace'a dîcemu sî altele de mare insemnatate pentru misteriu, care tóte le-am primitu din traditiune nescrisa.“

„*Ap'a botezului sî oleulu ungerci* inca o binecuvéntamu, nu numai, fora inca chiar' sî pre celu ce se botéza. Din ce scripture? óre nu din traditiune secreta sî tacuta? *Ungerea cu oleu* din ce scrisóre se scíe? De unde s'a luatú *affundare ternaria* (in ap'a botezului)? Éra celelalte ce se facu in botezu, cá: *lapedare de satan'a sî de angerii lui* din ce scripta avemu? óre nu din invetîatur'a ace'a arcana sî neci cum publicata, carea de càtra parintii nostrii s'au pastratu in tacere liniscita sî neci cum curiósá? „Ei adeca bine au

sciutu, că reverenț'a misterialoru in tacere se consérva pentru-că óre cine ar' fí sí publicatu in scrisu acele, ce neci a-le vedé nu a fostu permisu celoru neinitiati (disciplina arcana). Séu ce a voitu marele Moise, carele nu a suferitu cá cinev'a se intre se véda cele sánțe. (Num. 4. 20); cí din contra pre cei profani i-au pusu afara de cancellele cele sacre. Din tend'a de antâiu a intrá a permisu celoru mai curati, senguri pre leviti i-au facutu demni pentru ministeriulu celu divin, precându taierea sí oferirea olocausteloru sí a celoru tñenatórie de cele sánțe le-a asignatu preotíloru. (Num. 18, 7, — 21, 22), sí numai unui'a a permisu se intre intru cele sánțe, sí neci acestui'a totu-de-a-un'a, fora numai odata intr'unu anu (Esire 30, 10; Levit. 16, 2) sí acest'a érase numai in anumita óra a dílei, intru care cu cutremuru sí cu admirare se privésca sánțele sánțiloru, preabine sciendu din propri'a esperinț'a, că lucrurile de tóte dílele sí tuturoru previe suntú despretiuite, — precându lucrurile secrete sí ascunse din natur'a lorú suutu admirate sí studiate (pretiuite).

In acestu modú au purcesu Apostolii sí parintii, cari *dintru inceputu au asiediatu anumite rituri*, pastrandu demnitatea misterialoru in tacere sí in taina. — Pentru-cá intru adeveru nu se póte numí misteriu ce'a-ce se aduce la audíulu populariu sí vulgaru. Acést'a e ratiunea pentru carea unele ni s'au comunicatu fora scrisóre cá nu cumv'a se se seuite dogmele, sí prin indatinare de tóte dílele se se espuna dispretiului poporului.“

„Alta ce este dogma, sí alta e predicare. Deóre-ce dogmele se retacu, éra predicatiunile (legile) se publica. Unu feliu de retacere este sí obscuritatea de carea se folosese sí scriptur'a, cându spre folosulu ascultatoriloru, sentenț'a dogmeloru o face dificila spre intílegere.“ — (Ratiunile disciplinei arcane).

„Din acésta causa, cându ne rogamu, toti *privimu spre resaritu*: pućini suntú inse dintre noi cari sciu cá facându asía, cautamu patri'a cea antiqua, adeca paradisulu, care de cátra Domnedíeu s'a plântatu in Edemu spre resaritu. (Fac. 2. 8.) In díu'a dominecei (in una Sabbathi) *stându dreptu* persolvamu rogatiunile, dara ratiunea acestei datine

nu o cunoştemu cu totii. — Prin acést'a de o parte aretam, că, cá unii cari impreuna cu Christosu am inviatu, avemu se cautamu cele de susu, — éra de alta parte pre noi însîne ne facemu atenti la darulu câscigatu nóue in dîu'a inviarei, precum sí la ace'a cá ace'a dî (a dominecei) este de a se considerá cá sí chipulu vécului ce va se fia. — Dîu'a ace'a este inceputulu dîleloru, — pentru ace'a sí Moise o numesce prima sí un'a (Fac. I. 5.) cá sí carea adese occuru. — Dreptu ace'a un'a insémna séu e totu atâta cá a opt'a... prin ce insémna starea ce va urmă dupa acestu tēmpu, séu dîu'a carea nu incéta neci apune, . . tēmpulu acel'a ce nu se gata neci imbetrânesce. — In acést'a dî dara cu dreptu cuvēntu invétia beseric'a pre alumnii sei, cá rogatiunile se le persolveze *stāndu*, cá ast'feliu prin continu'a reamintire a acelei vietii nefinite se nu negligamu a pregatí viaticulu intru caletoria spre ace'a."

Pre lānga acést'a intregu tēmpulu acel'a de 50 dîle este admonitiunea inviarei, carea in cel'alaltu vécu o asceptamu. Deóre-ce un'a sí ace'a-sî dî de sēpte ori multiplicata ne dà cele *sēpte* septemāni ale serbatórei de 50 dîle.

Apoi de câte ori *plecamu genunchiele, sî de nou ne redicamu*, prin acést'a aretam cá prin pecate am cadidutu la pamentu, sí prin umanitatea Acelui'a carele ne-a ziditu am fostu rechiamati la ceriu.

(Va urmă.)

J. Borosiu.

Predica la inaltîarea S. Cruci.

„De me voi inaltîa de pre pamentu, pre toti voi trage la mine“
dîce Mant. in S. Evangelia de adi,
ce s'a cetitu la mănecare dela s.
Evang. Joanu 12, 32.

Unu imperatu, domnu preste tóte regnele aveá unu singuru fiu prea frumosu, prea sântu sí intru atātu de iubit, cátu elu erá tóta bucuri'a sí desfatarea Tatalui seu. Fíiulu acest'a aveá un'a nespusa inclinatiune sí iubire catra

unulu din sierbii sei, câtu facîndu sierbulu un'a crima pentru care a fostu judecatu la mórte, s'a oferitu Fíiulu Imperatului se móra pentru dînsulu, sî fiendu-câ Imperatulu puneá fórte multu pretiu pre administrarea justitíei, s'a invoiútu: cá se condamne la mórte pre Fíiulu seu prea iubitú, spre a scapá sclavulu de pedéps'a meritata. Sententí'a s'a esecutatu asía, câ Fíiulu imperatului a suferitu pedéps'a de mórte, ér' sclavulu a fostu eliberatu. Ce cugetati I! óre cu putentía e unu atare casu de iubire estraordinarie, ce a fostu, este sî va fí obiectulu admiratiunei pentru tóte tîmpurile? nu e cu putentía între ómeni, cí e cu putentía la Domnedíeu sî 'lu aflamu descrisu in istori'a sacra, carea ne spune: cá Fíiulu lui Domnedíeu creatoriulu universului, vedîndu cum a cadíutu omulu prin pecatu, pentru care s'a osénditu la mórte eterna, din iubire s'a scoboritu pre pamentu, a luatu corpu omenescu, sî prin mórtea s'a a satisfacutu dreptatei dívine pentru pecatele omului; ér' Parentele cerescu se involi, cá se móra Fíiulu seu spre a ne mântuí pre noi pecatosii, „câci n'a crutiatu nici pre Fíiulu seu propriu, cí l'a datu pentru noi toti.“ Rom. 8, 32. Éta iubirea dívina! éta pentru ce díce Mant.: „de me voiú inaltíá de pre pamentu, pre toti voi trage la mene“, vrîndu se ne arete mórtea s'a de pre cruce, sî prin ace'a mântuirea sî rescumperarea nóstra.

Déca ne strapunemu cu spiritulu pre muntele Calvariei, ne potemu face intipuire despre scen'a ce'a mai infiorátoria, ce voiesce se ni-o represente, s. beserica prin espunerea s. cruci in midiloculu besericei. Ea ne representa cum stá cruceá cea mare sî grea lînga petíórele Mântuitoriului; cum 'lu desbracáu pecatosii de vestiminte, ce s'au fostu lipitu de corpulu seu celu vulneratu, cum 'lu intendu pre cruce, i pironescu sânteles'ale mâni sî petíóre, sî cum redica crucea cu dînsulu in susu sî o întíepenescu in pamentu, asía câtu creatoriulu toturoru lucruriloru stá pironitu pre lemnú între ceriu sî pamentu, sî móre între doi facatori de rele. De aci s'ar' poté esplicá dreptatea, misericordi'a sî iubirea lui Domnedíeu façia cu noi ómenii. Dar' pentru insemnatatea serbatórei de adi me restringu la obiectulu espusu, cá la semnulu rescumperarei nóstre, sî pâna ce voiú aretá istoriculu sî veneratiunea s. cruci, me rogu de ascultare!

I.

I! Unu lemn, unu pomu cu fructulu lui a fostu instrumentulu stricatiunei nóstre, unu lemn a trebuitu se fia sí midiloculu rescumperarei nóstre. Lemnulu acest'a înainte de Christosu se usitá la Persi sí Cartagineni spre pedepsirea sí uciderea criminalistilor; acést'a pedépsa trecù apoi la Romani, dar' numai pentru sclavi sí streini, sí atátu erá de urgisita, câtu nice pre unu cetatiénu Romanu ori câtu de vinovatu nu-'lu judecáu la mórtea crucei. De cându inse Mântuitoriulu a suferitu pre acestu lemn de batjocura, sí la sântítu cu sângele seu divin, de atunci nu mai erá privitu cá instrumentu de tortura între crestini, cí cá unu semnu de onóre sí veneratiune. Dupa-ce au inmormêntatu corpulu Mântuitoriului Josifu sí Nicodimu, ostasii inca au trasu josu crucile sí le-au ingropatu pre muntele Calvariei din preuna cu tóte uneltele de tortura.

Cu tóte acestea crestinii nu incetáu a-si aretá pre façia onórea sí pietatea catra acelu locu sântítu de Rescumperatoriulu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Acést'a nepotêndu-o suferí pagâni, cercáu tóte midilócele, cá se impedece pre crestini dela exercitiéle loru evlavióse; má chiar' sub *Imp. Adrianu* in loculu unde a statu s. cruce au redicatu din marmora tipulu Vinerei, sí preste s. momêntu statu'a lui Joe. Asía au remasu acesti idoli pâna cându s'a induratu Domnedíeu se redice pre tronu crestinismulu in persón'a Imp. Constantinu Marele. Atunci S. Elena mam'a lui Constantinu in contíelegere cu patriarchulu Jerusalimului *Macariu* a dispusu se se curetíe locurile cele sânte de uritiunile pagâne. Cu ace'a ocasiune s'au aflatu sí desgropatu crucile, fora de a se poté destinge cu securitate, care este s. cruce a Mântuitoriului. Inse la rogatiunea cu credinția a patriarchului, Domnedíeu a descoperitu-o in modu miraculosu, căci fiendu in Jerusalimu un'a matróna de frunte aprópe de mórte, au adusu-o inaintea Imperatesei sí a poporului, cá se se atinga de cruce, sí atingându-le dóue din ele nu au avutu nice unu efectu, éra a trei'a o-au facutu deplinu sanetósa. Asía a descoperitu Domnedíeu s. cruce, pre carea a indeplinitu mântuirea nóstra: prin Fíiulu seu! Dupa ace'a un'a parte din s. cruce a

tramisu-o Elen'a fiiului seu Constantinu, sî o parte insemnata a ajunsu pâna la Rom'a in onórea carei'a s'a redicatu o beserica; ér' partea cea mai mare obducându-o cu argentu, a datu-o patriarchului din Jerusalimu spre a se conservá acolo pentru posteritate. Crucea acést'a s'a pastratu apoi in Beseric'a redicata in onórea s. Cruci, pre muntele Calvariei, pâna in an. 614, cându veniva Persii sub regele loru *Cosroe II* sî cuprindîndu Jerusalimulu, predara cetatea sî o parte din locuitori o ucisera, alt'a au dusu-o in captivitate. Intîelegîndu Persii ce este mai pretîiosu sî sântu pentru crestini si-au datu tóta silintî'a, cá se vina in posesiunea acelui santuariu, cu atátu mai vêrtosu pentru-cá speráu dela dênsii unu pretiu mare de rescumperare. Din acestu motivu rapira s. cruce, sî sîlira pre patriarchulu de atunci *Zacharia* cá se o asiedîe intru un'a lada, carea se o provada cu sigilulu besericei s'ale patriarchali; ast'felu pachetata fû transportata s. cruce in un'a din fortaretiele Persiei. Acum se pareá cà e capetu de gintea crestina in orientu; inse bunulu Domnedîeu nece o data nu-si uitá de credintîosii sei, cí in lucrurile celea mai desperate le trimite ajutoriulu seu, cá se se arete cu atátu mai evidente sî mai gloriósá atotu-potentî'a s'a.

Deci curêndu se schimba impregîurarile in favórea cretismului, càci *Imp. Heracliu* dupa o lupta de 6 ani invinge pre Persi sî respindu-le óstea pre *Síroie* fiiulu sî urmatoriulu lui *Cosroe* in asîa strêmtóre 'lu aduce, câtu vrêndu nevrêndu a trebuitu se inchie pace la an. 628, sî se primésca conditiunile dictate, intre care cea din antâiu a fostu: cá se restituie crestiniiloru s. cruce, carea de 14 ani erá dusa in Persi'a. Dupa invingerea acést'a stralucita *Imp. Heracliu* s'a intorsu cu triumfu la Constantinopolu, de unde in anulu urmatoriu 629, cu un'a suita numerósa s'a dusu la Jerusalimu, unde s'a fostu reintorsu sî patriarchulu *Zacharia* din captivitate. Aci Imperatulu voi se puna s. cruce la locul ei; de ace'a ordinase un'a procesiune serbatorésca sî insusî Imperatulu imbracatu in vestiminte de purpura luá s. cruce pre umerii sei sî o duse pre stradele cetatîei pâna la pórt'a *muntelui Golgot'a*, unde dintr'o-data stete pre locu nemisícatu, sî pre lânga tóta incorderea nu potú

merge mai de parte. Patriarchulu inse observà Imperatului uimitu că imbracamentea lui cea pompósa n'ar' fi togm'a un'a imitare a paupertatîei sî umilintîei lui Isusu Christosu.

Atunci Heracliu indata 'si depuse vestmentele imperatesci, se imbracă cu vestmente simple de caletoriu, sî asîa 'si potù continuá calea fora nece o greutate. Prin urmare descultiu sî umilitu duse Imp. Heracliu s. cruce pre muntele Calvariei, sî o puse in beserica la locul, de unde au rapitu-o Persii.

Acést'a s'a intemplatu in 14. Sept. 629. sî de atunci a introdusu beseric'a serbatóri'a de adi numita *Inaltîarea s. cruci*, spre a mai revocá in memoria patim'a sî mórtea Domnului nostru Isusu Christosu.

II.

I! Inca in test. vechiu s'a simbolisatu sî preintipuitu s. cruce in mai multe locuri, sî prin diverse lucruri de es. prin *arborele scientîei* binelui sî alu reului din paradisu; prin *arc'a lui Noe*, cãci precum s'a mântuitu, prin trins'a Noe cu ai sei, chiar' asîa s'a mântuitu prin s. cruce tóta omenimea; prin *lemnule* ce sî le-au dusu Isacu pre muntele Mori'a, sî pre care l'a pusu tatalu seu se-lu sacrifice; prin *scar'a* ce vedîu Jacobu patriarchulu in visu, prin *vérg'a lui Moise* cu carea a despartîtu marea rosia, sî a trecutu pre totu Israilulu sî l'au scapatu de captivitate, prin *lemnulu* ce l'au arucatu Moise in ap'a amara sî s'a facutu buna de beutu; prin *stélpulu*, pre care Moise a redicatu sîrpele de arama in pustia; in fine prin *lemnule cele crucisîe* cu cari Iudeii in totu anulu 'si pregateáu mnelulu Pasciloru. Dar' ce atâtea simbóle! cându insusî Mântuitoriulu nostru Isusu Christosu sî-a destinsu s cruce prin mai multe minuni sî o redicá la onórea sî veneratiunea ce i se cuvine, cãci dupa cum ne dovedescu s. Parinti ai besericei sî cartîle rituali, Domnedîeu adese-ori a facutu mari sî multe minuni sî numai prin parti sî particele luate din s. cruce.

Cu deosebita onóre sî marire incununá Mant. *monumentulu* patimiloru s'ale atunci, cându s'a induratu alu aretá pre ceriu Imperatului Constantinu, sî prin ace'a alu întórce la credintîa; dar' mai pre susu de tóte 'lu va glo-

rificá la dîu'a judecatîei, cându se va aretá pre ceriu intr'o splendóre nespusa spre spaim'a celoru fara de lege sí mîngaiarea credintiosiloru. Cu cîta onóre sí veneratiune se aretáu crestinii catra s. cruce, dela inceputulu besericei se vede de acolo, cá pretotendenea 'si formáu sí decopiáu asîa dîcîndu tipuri séu icóne de ale s. cruci, dovéda ne suntu crucile aflate prin mormentele martiloru din periodulu persecutiuniloru inainte de Constantinu, dovéda ne suntu sí numii sí alte obiecte de pre acelea tîmpuri provedîute cu semnulu cruci. — dovéda ni-e impregîurarea, cá barbati cá *Tertulianu* sí *Minutiu Felice*, au aperatu pre crestinu in contr'a imputarei, ce li se faceá: cá ar' fî adoratori de cruce. Totusí icónele s. cruci de fric'a pagâniloru crestinii le tîneáu mai multu ascunse pâna la Constantinu Marele in seclulu 4-lea cându crucea se inaltîa cu gloria preste ruinele pagânismului. Acum insusí Constantinu dupa invingerea lui *Maxentiu* in urm'a aretarei s. cruci pre ceriu dispuse: cá se i-se faca in Rom'a un'a columna cu tipulu cruci intr'o mâna sí cu inscriptiunea: „*prin acestu semnu salutaru am liberatu cetatea vóstra de jugulu tiranu sí senatului sí poporului Romanu i-am restituitu demnitatza sí glori'a de mai inainte*“ De aci inainte Constantinu duceá cu sîne stindardulu cruci in tóte espeditiunile s'ale; má sí in palatiulu seu din Constantinopolu in fia-care despartemîntu puse câte un'a cruce frumósa din aurulu celu mai curatu, sí insarcinà pre unu pictoru, cá se-i faca portretulu pre murii resiedintîei cu semnulu s. cruce preste capu; totu asîa 'si imfrumsetîa coron'a cu o cruciulitîa de auru sí pietrii scumpe, besericiloru din Rom'a, Constantinopolu, Ierusalimu sí de airea le-a daruitu cruci pretióse sí din veneratiunea catra s. cruce, a stersu pedéps'a s. cruce. — De atunci tipulu séu form'a cruci se póte vedé pretotindenea intre crestini, má sí besericele le faceáu in form'a cruci. Dar' trebue se destingemu form'a simpla a cruci *de crucifixu*, adeca: de crucea facuta cu tipulu Rescumperatorului care mai târdîu s'a introdusu in beserica pre la inceputulu seclului alu 7-lea.

I! S. cruce pentru sufletele crestine e plina de inventiaturi frumóse sí salutari, e *catedr'a* de pre care D.-dîeu

invéția tóta lumea, e scól'a in carea s'au cultivatu sântii e cartea de unde si-au scosu întiepletiunea cei alesi; ea ne invéția: câtu de tare ne-a iubitú *D.-dieu sî unulu nascutu Fiiulu seu, ne aréta* ce au patimitu *D.-dieu-Omulu* spre a ne mântuí; *ne descopere* întiepletiunea lui Domnedieu, carea de mii de ani tóte le-a intogmitu asía, câtu opulu rescumperarei se se indeplinésca la têmpulu seu, *ne face atenti* cu câta credinția, a implinítu Domnedieu promisiunile s'ale; s. cruce ne spune faim'a imbucuratória: *voi sunteti rescumperati*. De aci urméza că nice o cunoscintia séu scientia nu ne face atát'a bucuria, cá scientia *despre rescumperare*, pentru-cá scientia despre Isusu Christosu celu crucifptu are mai multi pretini de câtu tóte cunoscintiele lumei acesteia. S. Paulu erá fórte versatu in scientiele omenesci, aveá multe sî frumóse cunoscintie sî se bucurá de ele pâna cându nu i-a fostu cunoscutu Isusu; inse indata ce ajunse la cunoscintia despre rescumperare nu mai pretiúi acele scientie omenesci sî numai studia alt'a decâtu pre Isusu celu restignitu, de ace'a se laudá, cá numai o scientia posede, ace'a a crucifptului. *S. Bonaventura* intrebatu fiindu: din ce carte si-a scosu o scientia atátu de ampla sî sublima, respunde aretându s. crucifptu, acest'a e isvorulu de unde mi-am scosu scientia mea. Éta ce ne invéția s. cruce! éta pentru ce pastreza beseric'a cea adevérata cu atát'a scumpetate semnulu acest'a de rescumperare si-lu veneréza si-lu va venerá pâna la capetulu lumei! Aminu.

Basiliiu Ratiu

Vicariulu Fagarasiului.

Din istori'a despartirei basericeii orientale de cea apuséna.

(Urmare.)

La plasmuirea acestui canonu n'au fostu de faci'a neci comisarii neci legatii. In sídinti'a a 16 tiénuta in 1 Nov. legatii pontificali s'au adresatu catra comisari ceréndu-si cuvêntu sî in numele toturoru a vorbitu legatulu Paschasinu urmatóriele: „imperatii s'au nisuitu se restitué unitatea cre-

dintiei in tóte besericele, mai multa ingrigire au doveditu intru ace'a, cá se nu mai erumpa éra-si certe intre episcopi. Jeri inse dupa-ce s'au dusu mariile vóstre, cá sí puçinatatea nóstra se se fí decisu cev'a, ce dupa parerea nóstra e in contra canóneloru sí a ordinii besericesci. Ne rogamu cá ace'a se se cetésca acum." Comisarii au ordinaru cetirea, éra archidiaconulu Aetiu observà, cumca este datina la sinóde de a se desbata sí decide. dupa resolvirea obiecteloru principali, sí alte lucruri necesari. Noi baseric'a din Constantinopolu am avutu de pertractatu cev'a, am rogatu pre episcopii veniti dela Rom'a se participe, inse dènsii au refusatu afirmându cà spre acést'a n'au ordinu. Ne-amu indreptatu catra inaltímea vóstra sí a-ti dispusu se se pertracteze afacerea. Dupa-ce v'ati departatu s'au redicatu episcopii presenti sí au pretinsu pertractarea Acést'a a decursu nu in ascunsu sí pre furisîu, cí canonicè sí in ordine. Dupa acést'a s'a cetitu canonulu a 28. Dupa cetire a pretinsu legatulu Lucentiu se se cerce, cumcà óre nu au fostu fortîati episcopii se subscrie? Episcopii au respunsu: „Nimenea a fostu fortîatu.“ Lucentiu observà: „Afara de ace'a au lasatu la o parte canónele celoru 318 episcopi sí au amentitu numai pre a celoru 150, cari nu suntu suscepte intre actele sinodali sí s'au facutu numai de 80 de ani. Decumv'a dènsii (episcopii din Constantinopolu) au gustatu atâtu de indelungatu aceste prerogative, pentru-ce se ceru acelea acum? Decumv'a le-au gustatu vre-odata pentru-ce se mai ceru? La acést'a nu s'a datu respunsu. Archidiaconulu Aetiu inse díse: „Decumv'a au (legatii) óre-care instructiune asupr'a acestui obiectu, se-o comunice.“ Bonifaciu respunde: Pontificele intre altele ne-a prescisu urmatóriele: (cetî apoi din unu documentu) „se nu concedeti se se v-teme óre-cumu decisiunea parintiloru. sí trebue se pastrati in totu modulu védî'a persónei nóstre. Sí decumv'a unii basandu-se pre stralucirea cetatiloru s'ale ar' voi se-si aróge cev'a, trebue se respingeti cu tari'a cuvenita.“ Comisarii provocara acum pre ambe partidele se cetésca canónele. Legatulu Paschasinu cetî canonulu a 6 sí a 7. dela Nicea, éra archidiaconulu Aetiu numai a 6. inse fara cuventele in-troductórie: „Baseric'a rōmana a avutu totu-de-a-un'a pri-

matulu.“ Dupa ace’a se ceti decretulu sinodului constantinopolitanu tînutu sub Nestoriu, care se incheie asîa: „totu-si se aiba episcopulu din Constantinopolu rangulu primu de onóre dupa episcopulu Romei, pentru-cà cetatea ace’a e Rom’a noua.“ Éra acumu se se cerce, cà óre intentiunea lui Anatoliu corespunde séu e in contr’a canóneloru sí anume: cà episcopulu Constantinopolului, carui’a i-s’a datu primatulu de onóre sí nu de jurisdictiune, póte luá sí drepturile exarchiloru sí celoru de autâiu episcopi din Asi’a, Pontu sí Traci’a? In locu de a face acést’a comisarii intrebarea pre episcopii din Asi’a sí Pontu cà au subscrisu de buna voia séu fortîati? Ei respunsera cà au subscrisu de buna voia. Metropolitulu din Pontu Talassiu n’a subscrisu. Eusebiu din Doryleu observà: Eu am subscrisu de buna voia, pentru-cà canonulu acest’a l’amu cetitu, cându am fostu in Rom’a, pontificalui in presentia clericiloru constantinopolitani, sí dînsulu l’a primitu, aici se intîelege canonulu sinodului constantinopolitanu, care dà acestei cetati rangulu de onóre dupa Rom’a, cea-ce a concesu sí legatii pontificali in sinodulu din Chalcedonu. Intrebarea inse n’a fostu despre rangulu de onóre cî despre ace’a cumcà — dato sed non concesso, — cà s’a aprobatu, óre rangulu acel’a dat’a dreptu se despóie pre altii de jurisdictiunea loru. Comisarii au provocatu acumu pre cei cari n’au subscrisu se se dechiare. Eusebiu din Ancyra dechiara, cà nu voiesce a se silí la ordinarea episcopiloru Galatiei de-sí are dreptu, numai cetatile se nu mai platésca, pentru-cà dînsulu insusi a platitu o datoria intréga a predecesorului seu. Filipu presbiteru din Constantinopolu observa: „acestu abusu s’a redicatu acumu prin canóne,“ éra Eusebiu reflectà: „Multfamita lui D.-dîeu Anatoliu este onestu, inse póte morí sí atunci éra se introduce alta praxa.“

Deci din cei, cari n’au subscrisu, n’au respunsu neci unulu directu la intrebarea pusa, totusi comisarii au facutu urmatoriulu reasumatu: „Din cele cari s’au pertractatu sí s’au vorbitu recunóscemu, cumcà primatulu inainte de tóte sí rangulu de onóre celu mai de frunte e de a se conservá dupa canóne arhiepiscopului Romei vechi, inse sí arhiepiscopulu Romei noue trebue se aiba acelea-si prerogative de onóre sí se aiba dreptulu de a ordiná pre metropolitii din

provinciile Asi'a, Pontu și Traci'a și anume în modulu urmatoriu : În fie-care metropolia alege clerulu, proprietarii de pamentu și barbati mai însemnati împreuna cu toti episcopii provinciei séu cu ce'a mai mare parte pre acel'a, pre care 'lu tîénu demnu se fie episcopulu metropoliei. Despre acést'a se referenze toti alegatorii arhiepiscopulu din Constantinopolu, și stà în puterea acestui'a a-lu provocá se vina și se-lu ordinezze acolo (în Constantinopolu) séu a-i dá concessiune se se ordinezze în provincia. Episcopii cetatîloru de rîndu se se ordinezze de catra toti episcopii provinciei séu de catra majoritatea acelor'a, avéndu dupa canóne metropolitulu putere spre acést'a fara cá se participe arhiepiscopulu din Constantinopolu. Așa precepemu noi lucrulu. S. sinodu se-si spuna parerea." Episcopii strigara : „acést'a e parere corecta, așa dîcemu cu totii, așa voimu cu totii, acést'a e judecata adeverata... ne rogamu se ne demiteti!" Dupa acést'a legatulu Lucentiu dise urmatóriele : „Scaunulu apostolicu a ordinaru, cá tóte se se pertracteze în presentî'a nóstra, decumv'a s'a întemplatu cev'a ieri în contr'a canóneloru ne rogamu de înaltîmea vóstra se anulati ace'a. Decumv'a nu, atunci trebue se se infereze în aceste acte, cá se scimu ce se referamu apostoliculu episcopu, care stà în fruntea basericeii întregi, spre a poté decide acést'a despre vatemarea scaunulu seu séu despre vatemarea canóneloru." Aceste cuvinte s'au luatulu la protocolu și comisarii au inchiatu desbaterea cu cuvintele : „ce amu propusu noi mai înainte a primitu sinodulu întregu." Cu acést'a s'a închisu conciliulu dela Chalcedonu, care a tîénutu trei septemani.

Facîndu acum o reprivire preste decursulu sinodulu din punctu de vedere a nesuintîeloru episcopiloru din Constantinopolu, ajungemu la urmatoriulu resultatu : Inca de pre tîmpurile lui Constantinu au nesuitu episcopii din Constantinopolu cá se-si acuire prerogative față de cei'alalti episcopi din Orientu. S'a întemplatulu că multe cetati au cerutu episcopii dela arhiepiscopulu din Constantinopolu. Mai de multe ori au fostu casuri că episcopii din alte tîénuturi s'au adresatu cu plânsóri la imperatulu, cari le-a decisu séu elu séu le-a transpusu spre decide episcopulu din resiedinția, care éra le-a decisu séu singuru séu cu așa numitulu *σύνδος ἐνδη-*

μῶσα. Afara de ace'a episcopulu residentiei avându influinția la curte avea vedea mare in Orientu, și de aici a urmatu că densusu in multe cause, mai alesu de certa a fostu chiamatu se participe la sinode și afara de provinci'a Traciei. In atari casuri portá densusu presidiulu.

Acestu usu a prinsu radecini mai tari chiar' sub s. Chrisostomu, despre care dîse Teodoretu cumcà a gubernatu trei diecese. Traci'a, Asi'a și Pontulu cu 28 de provincie. Totu s. Chrisostomu a tîenutu in an. 400 o șiedintia cu sinodulu ἐνδημόσια pentru depunerea lui Antoniu esarchulu din Efesiu și a presidatu in acel'asi' anu in sinodulu din Efesu, in care s'au depusu 6 episcopi din Asi'a pentru simonia și s'a pusu Heraclidu episcopu in scaunulu episcopescu din Efesu. Mai incolo a ordinaru episcopi și pentru scaunele episcopesci din Bithinia, va se dîca a eserceatu drepturi de patriarchu asupr'a esarchatului din Asi'a proconsulara și in Bithini'a. Asemenea se scie despre Atticu, alu doilea urmatoriu a s. Chrisostomu cumcà si-a esoperatu o lege in puterea carei'a potea se ordinez pre metropoliți și afara de provinci'a Traciei. Atari casuri singuratice au mai fostu, inse au fostu numai casuri singuratice din cari drepturi jurisdictionali nu s'au potutu deduce, cu atât'a mai tare că nici Orientulu nu le-a aprobatu, dovéda impregiurarea, că chiar' arogarea de atari drepturi in contr'a canóneloru inca figuréza intre punctele de acuzare redicate contra s. Chrisostomu. Și Anatiolu si-a arogatu drepturi jurisdictionali chiar' asupr'a scaunului patriachalu din Antiochi'a, care e cu multu mai vechiu decâtu celu din Constantinopolu, ordinându de episcopu pentru acestu scaunu pre Maximu in loculu lui Domnu, care a fostu depusu in conciliabulu din Efesu.

Nisuintiele lui Anatiolu au fostu cunoscute și in Rom'a de ace'a pontificele a datu legatiloru sei instructiune cumcà decumv'a unii basându-se pre stralucirea scaunului loru episcopescu ar' voi a-si arogá ceva, se se apere din responderi. Chiar' și in sinodulu din Chalcedonu s'a aretatu órecare nemultfámire față de pretensiunile scaunului constantinopolitanu asia la capetulu șiedintiei a patr'a casandu-se decisiunea lui Anatiolu adusa de elu și sinodulu ἐνδημόσια in caus'a

lui Photiu din Tyru și în ședința a 11 în care s'au rogatu episcopii esarchatului din Asia că în venitoriu episcopulu din Efesu se nu se ordoneze prin celu din Constantinopolu. Neci în ședința a 13 nu s'a facutu destulu dorinței lui Anatoliu, care voia se i-se recunoască dreptulu patriarhalu în Bithini'a, cu toate acestea în ședința a 15 a esoperatu primirea canonului 28. Că introducere la acest'a au fostu can. 9. și 17. Dintre acestea celu de întâiu dispune că în procesu contr'a episcopului propriu e de a se îndreptá la sinodulu provincialu, în procesu contra metropolitulu la esarchulu (metropolitulu supremu), a provinciei séu la scaunulu (episc.) din Constantinopolu. Éra alu doilea vorbindu despre impartirea comunelor la diecese concede cumcá unu episcopu se póta aduce lucrulu — deca l'a seurtatu metropolitulu seu — la exarchu séu la scaunulu constantinopolitanu.

Prin acest'a se dáu unele drepturi patriarchali episcopului din Constantinopolu înse acestea numai în modu facultativu.

Considerându acum motivele cuprinse în canonulu 28 vomu vedé cumcá acestea suntu lipsite de base istorice. Aici'a nu stá ace'a cumcá parintii au datu drepturi patriarchali episcopului din Rom'a, de-óre-ce sciutu este cumcá primul conciliu ecumenicu a fostu la anulu 325. Pre atunci erá dejá recunoscutu primatulu episcopului din Rom'a și acest'a s'a recunoscutu pentru originea apostolica a beserecei din Rom'a, fiindu episcopulu de acolo succesoru corifeului apostoliloru. Nici se afla între canónele acelu conciliu vre-unulu, care se-i dee atari drepturi. Falsa este și deducerea cuprinsa în can. 28 — care alt'cum recunoște primatulu Romei — cumcá de ace'a se cuvine episcopului din Constantinopolu privilegiu cá celui din Rom'a pentru-cá precum este Rom'a vechia, așa și Rom'a noua este cetate imperatésca de-óre-ce drepturile provinciali ale pontificelui romanu nu se deriva de acolo cá Rom'a vechia a fostu resedința imperatului, cí dela originea apostolica a beserecei cum s'a disu. Provocarea la can. 3. constantinopolitanu înca e lipsita de basa istorica de-óre-ce acelu canonu de catra capulu a tota beseric'a n'a fostu recunoscutu neci odata, éra comunicarea lui Eusebiu cumcá dânsulu cându a fostu în Rom'a a ce-

titu pontificelui canonulu numitu sî acel'a l'a aprobatu, pôte se se întîlêga numai asîa, cã nu s'a dechiaratu indata in contr'a lui. Din epistótele pontificelui inse se constată cumcã nu l'a recunoscutu.

Lucru istoricu este cumcã dupa usulu vechiu besericescu scaunulu s. Marcu din Alexandri'a a fostu alu doilea, a s. Petru din Antiochi'a alu treilea. Can. 3 din Constantinopolu (381) inse dîce: „episcopulu din Cpolu se aiba rangulu de onóre dupa episcopulu Romei pentru-cã cetatea ace'a este Rom'a nóua.“ Canonulu acest'a taia in ordinea amentita in ce'a ce privesce rangulu de onóre, ce se atribue episcopului din Cpolu. Inse chiar' sî cându s'ar' fî aprobatu sî ar' avé valóre nu alteréza ordinea constitutiunei besericesci cum s'a fostu desvoltatu pâna acum, de-óre-ce afara de patriachulu din Alexandri'a sî Antiochi'a au fostu cá exarchi sî episcopii din Efesu, Cesarea Capadociei sî Heraclea din Traci'a sî anume in provinciile: Asi'a, Pontu sî Traci'a. Can. 6. nice nu i-a aprobatu. Sinodulu din Cpolu in can. 2. a recunoscutu primatulu numiteloru besereci numai cãtu tacite substitue Cpolulu in locul Heraclei. Ast'feliu cu tîmpulu sî pre incetu a trecutu in praxa — deci nu fara opuse-tiune — esercearea dreptului de exarchu a episcopului din Cpolu. Canonulu 28. din Chalcedonu are dóue parti. In cea de antãia servesce can. 3. cptanu nerecunoscutu de Rom'a, adeca restringerea in rangulu a patriarchiloru din Alexandri'a in Antiochi'a. In partea a dóu'a contîéne conclusulu propriu a celoru adunati in Chalcedonu. Aici este incercarea de a schimbá cu totulu constitutiunea esistenta in privin-tî'a provinciiloru respective sî a câscigá valóre de lege usului practisatu in anumite impregîurari. Considerãndu tóte la unu locu resulta cã auctorii acestui canonu nu vor-bescu sî judeca cá invetiãtori crestini sî parinti ai besere-cei, cí cá sofisti grecesci sî in locu de a se basá pre cu-vîntulu lui Christosu aducu in legature consideratiuni poli-tice pentru de a incepe secularizarea besericeiloru orientale sî ale face mai târdîu servitórie sultanului turcescu sî țîarului rusescu. (Rohrb. l. c. pag. 207).

(Va urmá.)

V A R I E T A T I.

Adunarea generala a XXVIII a a Asociatiunii transilvane pentru literatur'a si cultur'a poporului românu s'au ținutu la *Fagarasiu* in dñele de $16/_{27}$ si $16/_{28}$ Augustu a. c. — Romanii din *Fagarasiu* s'au ingrigitu cá acésta adunare se fia impreunata cu totu feliulu de festivitati. Acestea s'au inceputu chiar' de sub Dealulu Bradului unde Comitetulu centralu, membrii asociatiunii si ópetii dinafora au fostu intimpinati prin unu banderiu imposantu de calareti, caretasi si trimbitiasii — sporitu inca la Voi'pa si in tóta calea pâna la *Fagarasiu*. Au fostu apoi Banchetu, Concertu si Balu — tóte bene succese si ceste din urma si proven-tuóse pentru Cass'a Asociatiunii in favorulu carei'a au fostu aran-giate. — Siedintñele adunarei generale inse-si inca au fostu bene cercetate din partea publiculu de ambe secsele, — dintre cari membrii au doveditu unu viu interesu faća de tóte cestiunile puse la pertractare. — Raportulu Comitetulu centralu, din care apare cá Asociatiunea transilvana inaintéza cu pasi securi cátra scopulu ce si-a propusu — s'a luatú spre placuta cunoscintia. Cu placere s'a constatatú in deosebi cá scól'a civila de fete, infiinta-ta si sustñeñuta prin Asociatiune, nu mai are a-se luptá cu deficite in spesele curente, — ma, amortiséza sume considerabile si din detori'a contrasa la infientiarea si adaptarea ei (in an. 1888 a amortisatu din capitalu la 3600 fl.); — dovéda viua cá societatea româna iucepe a precepe din ce in ce mai multu in-semnatatea acestui institutu culturalu si folosulu ce elu are se-lu aduca Natiunei române impartasñndu pre ficele acelei'a in una creşcere adevératu nationala. — La propunerea desceptulu si ze-loşulu a peratoriu a intereseloru poporulu românú Dr. Aurelu Muresianu redactorulu „Gazetei Transilvaniei“ adunarea gene-rala a hotaritu sè se dé pe fie-care anu câte o suma câtú se va poté mai mare — pe anulu urmatoriu 1000 fl. v. a. — pentru publicarea de scrieri poporale menite anume pentru de-a desceptá, insufletí, informá si instruí pre poporulu românú in tóte directiu-nile vietii practice. — Dupa pertractarea tuturoru cestiuniloru puse la ordinea dñei, s'au alesu Functionarii si Comitetulu Asociatiunii pe trei ani urmatori in persónele d.-loru: George Baritiu presiedinte, Dr. Harionu Puşcariu v.-presiedinte, Ioanu Po-pescu secretariu I., Dr. Ioanu Crisñanu secretariu II., Gera-simu Candrea cassariu, Nicanoru Fratesiu controloru, Nico-lae Toganu bibliotecariu; — in Comitetu membrii ordinari Br. Davidu Ursu, Augustinu Láday, Ioanu Hannia, Ilie Mace-lariu, Partenie Cosma, Ioanu Popescu, Ioanu Rusu, Zacha-ria Boiu, Nicanoru Fratesiu, Josifu Sterca Siulutiú, Ioanu Cretiu, Ioanu Popu de Galati, — suplenti Leontiuu Simo-nescu, Gerasima Candrea, Dr. Ioanu Crisñanu, Maccsimu, Moldovanu, Nicolae, Toganu. — Loculu si tñpulu pentru in-

trunirea adunării generale a XXIX-a an. urm. a lasatu se le stabilésca Comitetulu centralu alu Asociatiunei.

Raportulu generalu alu societati de lectura „Petru Maioru pe 1888/89 aréta, cá societatea a numeratu in anulu acest'a 18 membrii fundatori, 30 onorari, 34 ordinari si 4 ajutatori. Societatea a tîenutu 2 sîedintîe generale ordinare 5 generale-estraordinare si 17 sîedintîe ordinare, septemánare. Biblioteca, care numerá 1012 opuri, a crescutu cu 126 opuri donate. Foi au incursu 22. Societatea are in bani: fondulu permanentu 4415 fl. 99 cr., fondulu disponibilu 62 fl. 32 cr., si restulu cassei 30 fl. 45 cr, si 6 lei 50 bani; in totalu sum'a de 4503 fl. 76 cr., si 6 lei 50 bani.

Societatea pentru fondu de teatru romanu si va tîené adunarea s'a generala la 29 si 30 Septemvrie n. a. c. in Caransebesiu dupa urinatoriulu *programu. Dîu'a I.* 1. Presîedintele va deschide adunarea generala la 10 óre inainte de amédi. 2. Se alege doi notari pentru sîedintîiele adunarii. 3. Secretariulu societati va cetî raportulu comitetului societati asupr'a lucrarii s'ale inceputa dela adunarea generala din urma. 4. Se alege o comisiune de 5 membrii pentru propuneri si raportulu comitetului i-se predá spre esaminare. 5. Cassariulu societati va cetî raportulu despre starea cassei cu sporiulu dela ultim'a adunare incóce si preste totu despre averea ei. 6. Se va alege o comisiune de 5 membrii pentru examinarea raportului cassariului. 7. Se va alege o comisiune de 5 membrii, care in i. tîelesulu §-lui 4 din statulele societati voru cáscigá membri fundatori, ordinari si ajutatori pentru societate. 8. Se voru cetî discursuri corespundîetóre scopului societati s'eu de alta materia literara, ce suntu de a se insinuá inainte de adunare, vice-presîedintelui Iosifu Vulcanu. 9. Presîedintele inchia sîedintî'a. *Dîu'a II.* 1. Presîedintele deschide sîedintî'a si protocolulu sîedintîiei prime se va cetî si autenticá. 2. Raportulu comisiunii pentru cáscigarea membriloru noi. 3. Raportulu comisiunii asupr'a socotiloru cassariului. 4. Raportulu comisiunii asupr'a raportului comitetului si insinuarea altoru propuneri in interesulu fondului de teatru. 5. Propunerea pentru locul adunarii generale in anulu 1890. 6. Se va alege o comisiune de trei membrii pentru autenticarea protocolului din sîedintî'a a dóu'a. 7. Presîedintele va inchiude sîedintî'a adunarii generale.

Apanagiulu exregelui Milan s'a regulatu in lun'a trecuta. Densulu va primí unu apanagiú anualu de 360.000 franci adeca cáte 30.000 franci pe luna.

Ministru Croatiei si Slavonie fara portofoliu pe lángha guvernulu ungurescu, in locul repausatului Bedecovici, e numitu Emericu Josipovici.

Romanii la espositiunea din Parisu. Din 600 de esposanti romanii la espositi'a uiversala din Parisu aprópe 150 au obtîenutu recompense; si ast'felu Romanii'a e un'a din tierile care a obtîenutu cele mai multe recompense.

Dlu V. Gr. Borgovanu, distinsulu pedagogu românû de origine din Ardealu, actualmente profesoru ordinaru la scôl'a normala sup. de institutori din Bucuresci, a primitu pe lângã coter'dr'a a cãrui titulariu este, sî functiunea de *Directoru la Scôl'a de aplicatie* care s'a deschisu la $\frac{1}{13}$ l. c. in Bucuresci.

Unu templu alu lui Budha la Paris. Preste câtev'a dle se va poté vedé pre piatr'a „Invalidfloru“ in Paris unu templu inchinatu lui Budha, la care se lucréza de câtev'a luni prin staruint'ã celoru 200 budhaisti ce se afa in Paris. Cându nu va fi serviciu divinû, va poté se intre ori-ce Europeanu in beserica. Templulu este facutu dupa planulu ingineriului Dumortier, care pe vremea lui Paulu Bertu a fostu insarcinatu se studieze in Indi'a besericele budhaiste. Beseric'a pe dinafara are inscriptiunea: „Conaculu marei linisti“, sî este construita in form'a unui T. In mijlocu, unde lungimea este mai mare, are dóue usi. In fundu e sanctuariulu, unde este asiediatu la o naltîme mare altariulu, inaintea carui'a suntu 15 statue de lemnu sî suflète in auru. In vârfulu altariului troneaza trinitatea Budhaista. Pe paretu suntu câtev'a tablouri desemnate de pictorii indiani. Ele ne representa câtev'a scene din iadulu budhaistu. Ast'felu int'un'a se poté vedé cum unu peccatosu se apropie de judecatorii sei, a caroru sentint'ã este scrisa pe pergamentulu ce-lu tiênu in gura. Condamnatulu la iadu facuse peccatulu de a fi taiatu unu cocosiu, unu porcû sî unu câne, ce'a-ce legile nu permitu decâtu persóneloru sfinte, magiloru. Mai multi draci stáu impregiurulu osânditulu sî-lu spinteca cu nisce cutîte mari, ér' carnea corpului seu o arunca cânelui, porcului sî cocosiului. Cea mai frumósã parte a acestui templu este dealtu-feliu faciãd'a lucrata numai in lemnu auritu, sî carea a fostu adusu aici deadreptulu din padurea Than Hoa.

Locuitori de pesceri in Mexico. O descoperire extra-ordinara se raportéza din regiunile neesplotate din Nordulu Mexicului. Locotenentulu Schwatka a descoperitu unu mare tribu de ómeni, cari locuiescu in pesceri sî traiescu in modulu celu mai primitivu. Acesti locuitori de pesceri suntu selbateci sî asîã de fricosi, cà se retragu in pescerile stânciloru, indata ce zarescu ómeni albi. Ei se urca cu o usûrint'ã estra-ordinara pre arbori in tocmai cà sî maimut'ile. Pelea lorû este rosfetica inchisa.

Bibliografia — Cea mai vechia carte romanésca tiparita. Pe spesele archiereului Dr. Gerasimu Timusiû Pitisteanu, decanu alu facultatii teologice din Bucuresci, s'a retiparitu „Tetravanghelulu“ diaconului Coresi. Prefaçi'a la acésta carte, care cuprinde 232 de pagine, a lucratu-o dlu Constantinu Erbiceanu, profesoru la seminariulu centralu din Bucuresci. Dlu B. P. Hajdeu ne spune, cà tipariturile au inceputu in limb'a românésca in anulu 1577, ér' dlu Erbiceanu argumentéza, cà inceputulu s'au facutu in anulu 1560. Fragmente din Tetravanghelu au fostu pâna acum'a cunoscutu numai din analele repositatului Timoteiu Cipariu sî din unu lexiconu lucratu de repositatulu profesoru G. Seulescu la „Te-

travanghelu“ și publicatu în „Buciumulu“ românulu de Teodoru Codrescu. — Tetravanghelulu deplinu s'a aflatu prin întemplantarea următoare: În vîr'a anului 1888 archiereulu Dr. Gherasimu Timușiu, profesorulu Constantinu Erbiceanu și Dr. Mironescu, făcîndu o excursiune la monastirea „Cioclanulu“ din județulu Buzeu, au descoperitu între alte manuscripte și acêsta pretioasă scriere a lui Coresi.

Etic'a, séu moral'a filosofica pentru scólele secundare de ambele sexe de P. Dulfu doctoru în filosofia, profesorulu de filosofia etc. a aparutu în Bucuresci în tipografi'a academiei rom. (laboratorii români) nr. 42 strad'a Colței. 1889, și cu pretiulu de 2 lei 75 bani, se afla de vendiare la librariile: Socec, Graeve, Haiman și la librari'a scólorulu, înse se pôte comandá și la auctoru în Bucuresci, calea Plevnei nr. 113.

Cartea, tiparita în octavu de midilocu se estinde pre IV + 141 pag. apoi tabl'a de materii pre 4 pag. (preste 9 côle), preste totu este impartîta în III parti.

Dupa prefația, în care se spune scopulu și direptiunea lucrarei, urmêza introducerea, apoi în partea I. notiunile pregatitòrie în 13 §§. În partea II. se tractêza despre moral'a spețiala, §§ 14—51, éra în partea III. moral'a generala §§ 52—70, în §§ 71—74 se face închiarea.

Preste totu materi'a e bine alésa și impartîta, se 'naltîa multu interesulu cãrtii prin metod'a inductiva și prin impregiurarea, cã dupa fia-care tractatu se face o recapitulare a materii din care respectu înca corespunde bene scopului, acelor'a pentru cari e lucrata. Sîlulu bunu și usioru de întfelesu, tipariulu înca e destulu de legibilu. Cartea va supleni în mare parte lacun'a sêmțita pre acestu terenu; deci nu potemu cã se nu atragemu atentiunea asupr'a ei din partea barbatiloru de scóla și se o recomandam cã pre un'a lucrare interesanta.

Indreptar teoretic și practic pentru aritmetica din scóla populara în folosulu preparandiloru (normalistiloru), a invetiatoriloru, institutoriloru și a altoru barbati de scóla, de V. Gr. Borgovanu, profesorulu de pedagogie la scóla normala de institutori în Bucuresci. Carte aprobata de comisiunea scolastica archidieceșana din Blasiu, prin decisiunea consistoriala cu nr. 3737 din 24 noemvre 1888. Pretiulu 1 fl. 80 cr. — Se pôte procurá dela Tipografi'a Seminarului din Blasiu și dela Cancelari'a Negrutiu din Gherl'a — Sz-ujvár.

POST'A REDACTIUNEL.

Redactorulu acestei foi, dupa ce a jacutu tîmpu mai îndelungatu a-casă, acum mai bene de dóue luni se afla îndepartatu pe la bái și medici de renume pentru cãutarea sanetati s'ale sdruncinate; și numai pe la sfêșitulu acestei lune va re'ntòrce a-casa pușinu restauratu, — pentru de-a mai continuá fatigjós'a și ingrãta munca începuta acum de 15 ani trecuti.

Suntu rogati dreptu-ace'a numerosi amici și cunoscuti, cari i-au adresatu în tîmpulu din urma scrisori și înca nu au primitu respunsu, se fia cu pușina pacientia — cã pe încetulu tóte voru fi ispravite încãtu se pôte spre multîmirea tuturor.

Proprietariu, Redatoru și Editoru: Nicolae Fekete-Negrutiu în Gherl'a.

Gherl'a, Imprimari'a „Aurora“ p. A. Todoranu.